

УДК 94 (477) "18"

ББК 63.3 (4 Укр.) 5

А.І. Міщук

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ Й СТАНОВЛЕННЯ
СВІТОГЛЯДНИХ ПОЗИЦІЙ Ю. ЦЕЛЕВИЧА**

У статті в тісному зв'язку з конкретно-історичною ситуацією, що виникла на західноукраїнських землях у другій половині XIX ст., проаналізовано особливості формування світоглядних позицій Ю.Целевича. Нами встановлено, що цей процес відбувався під впливом його соціального походження, родинного оточення, усвідомлення культурно-освітніх проблем рідного села. Ідейному зростанню Ю.Целевича сприяла його участь у зародженні народовських громад, навчання у Львівській духовній семінарії, Віденському університеті. Саме період його перебування у м.Відень збігся з початком активної громадсько-культурної діяльності, яку здійснювали українці через заснування товариства "Січ", у діяльності якого Ю.Целевич, як установив автор, брав активну участь. Різноманітність діяльності Ю.Целевича підтверджує, що в контексті народовського руху він сформувався як науковець і як громадський діяч.

Ключові слова: Ю.А.Целевич, народовський рух, світоглядна позиція, навчання, формування, Галичина.

Останнім часом дедалі більший інтерес у наукових колах і серед широкої громадськості викликають процеси, що безпосередньо впливали на формування й становлення світоглядних позицій діячів, які впродовж століть брали активну участь в українському національному відродженні. Одним із таких активних будителів і сподвижників українського національного відродження був Юліан Целевич (1843–1892 рр.).

Досліджуючи особливості формування й становлення особистості, необхідно розглядати її життя в системі суспільних відносин. Без сім'ї, колективу, групи, людських спільностей особистість у її діяльній, соціальної сутності неможлива. Опановуючи й засвоюючи завдяки діяльності й спілкуванню суспільний досвід, надбання попередніх поколінь, індивід оволодіває матеріальними й духовними цінностями суспільства. Навколишнє оточення не є незмінним, а зазнає постійних змін у результаті життєдіяльності індивідів. Щоб скористатися накопиченими багатствами, кожне нове покоління повинне пізнати її завдяки діяльності, адекватній тій, що представлена в результатах і соціальному досвіді людей.

На жаль у даний час в українській історіографії немає комплексного дослідження, в якому було би проаналізовано чинники, що впливають на формування й становлення світоглядних позицій Ю.Целевича. Певні спроби розглянути дане питання були зроблені в доповідях конференції, присвяченої 150-річчю з дня народження Юліана Целевича [25, с.41–43]. Вони містили поверхневий огляд постаті Ю.Целевича на основі розвідки Б. Барвінського [21, с.104–118].

Юліан Целевич народився 23 березня 1843 р. у с.Павельче Станіславської округи в сім'ї сільського священика [3, арк.9; 1, с.6]. На той час у невеликих населених пунктах Галичини священики були чи не єдиними добре освіченими членами громади. Будучи священиком, Андрій Целевич, батько трьох синів, займався просвітницькою роботою серед громади села. Як справжній українець він виховував своїх дітей у душі любові й поваги до рідного народу, прививав їм повагу до всього українського, прагнення й зацікавлення в необхідності навчатись. Крім усього іншого А.Целевич був активним учасником національного відродження галицьких українців. З його ініціативи в с.Павельче проходили вечорниці, на яких зацікавлені члени громади обговорювали актуальні проблеми того часу й знайомилися з українськими творами, які з'являлися в обхід тогочасної австрійської цензури. Найбільш поширеною й відомою в той час була збірка "Русалка Дністрова", надрукована в Будапешті 1837 р. членами "Руської трійці". Безперечно, поширення ідей, закладених "Руською трійцею", вплинуло на світоглядну орієнтацію багатьох галичан і, без сумніву, на свідомість Ю.Целевича. На дитячі роки Ю.Целевича припав і буремний період "весни народів" в Австрійській імперії, коли українці Галичини включились разом із представниками інших слов'янських народів у боротьбу за свої національні права.

Оскільки тогочасна українська інтелігенція складалася переважно з представників духовного стану, то саме на них, за справедливим твердженням М.Кугутяка, випала місія відіграти провідну роль у новому русі [26, с.19]. Зокрема, А.Целевич поширював ідеї, проголошені Головною Руською Радою, ознайомлював односельчан із заходами австрійської влади, передовсім скасуванням кріпосного права шляхом викупу через державну скарбницю земель, кошти за які селяни мали згодом повернути через податки.

За визначенням О.Турія, одним із важливих обов'язків духовенства в системі австрійського управління Галичиною було оголошення народіві законів, указів і розпоряджень світської влади. Таке становище давало змогу священикам широкі можливості для ведення культурно-освітньої роботи, піднесення національної свідомості й політичної активності своєї пастви [31, с.13–14].

Активна громадська позиція батька під час революційних подій стала прикладом для Ю.Целевича. За визначенням його сучасників, Ю.Целевич був "перейнятий від літ дитячих житем щиро-народним, бо таким життям жила его рідня..." [1, арк.14]. Чи не є це прямим доказом того, що щиро українська позиція батьків Ю.Целевича справила вагомий вплив на формування його майбутніх життєвих переконань і усвідомлення себе представником українського народу.

А.Целевич, будучи незаможною людиною, усе ж прагнув, щоб його діти отримали добру освіту. З цією метою в 1853 р. він віддає Юліана на навчання в Станіславську державну гімназію, в якій він відзначився як здібний і старанний учень. Отримавши початкову освіту, Ю.Целевич у 1861 р. склав екзамен зрілості з відзнакою [17, арк.5 зв.]. Побачивши в сина прагнення до подальшого навчання, батьки вирішили відправити Юліана на навчання до Львівської духовної семінарії. Такий вибір був зумовлений тим, що в той час саме духовна семінарія, яка перебувала під патронатом греко-католицької церкви, надавала можливість дітям священиків там навчатися.

Згідно з рішенням митрополичої греко-католицької консисторії Ч.4395, яке було надіслане 3 жовтня 1861 р. до ректорату семінарії у Львові, Ю.Целевич був прийнятий серед 55 кандидатів духовного стану для проходження навчання [5, арк.1–2]. Викладання предметів у Львівській духовній семінарії відбувалося переважно німецькою, латинською й польською мовами. Більшість викладачів були іноземцями. Це зумовило неспроможність для семінаристів використовувати під час навчання рідну мову.

Ю.Целевич ще зі студенських років розпочав боротьбу за обстоювання власних інтересів українця. Ректорат семінарії намагався придушити всіма можливими способами вільнодумні ідеї серед студентів. Зокрема, у зверненні митрополичої консисторії м.Львів до ректорату семінарії від 22 січня 1863 р. йшла мова про те, що Ю.Целевич, обстоюючи свої інтереси як студент семінарії, погрожував звернутися за допомогою до намісництва й навіть до міністерства освіти в м.Відень, якщо не вирішиться питання про дозвіл на здачу ним окремих предметів руською (українською) мовою [6, арк.7, 16]. Ректорат семінарії змушений був піти на поступки й задовольнити вимоги.

Старанність і природний хист дали можливість Юліану здавати практично всі іспити на позитивні оцінки. Переглянувши списки семінаристів із зазначенням їх успішності, пересвідчуємося, що Ю.Целевич належав до тих студентів, які совісно й старанно ставились до навчання [8; 9]. Одночасно з вивченням богословських наук Ю.Целевич відвідував курс лекцій з історії відомого тогочасного професора доктора В.Цайсберга [1, арк.42].

Початок 60-х рр. XIX ст. у Галичині можна охарактеризувати як період зародження й поширення серед освіченої молоді течії, що проголосила своїм основним завданням самовіддане служіння на благо простого народу. Галицьке народовство зародилося на початку організаційного (культурного) періоду українського національного відродження. О.Герлецький, оцінюючи появу народовського руху, зазначав: “Мені здається, що я не дуже помилюся, коли скажу, що єдиною надією нашого народу

на краще майбутнє,... Його молодіж... Політика москвофільської партії ще міцно стояла на плечах ряду, коли із посеред руської молодіжи почали озиватися протести проти неї” [30, с.22–23]. Ідейні витoki народовства можна простежити на стадії збирання спадщини. У той час інтелігенція почала шукати обґрунтування ідеї окремішності українського народу. Поштовхом до такого кроку стало поширення творів Т.Шевченка, М.Шашкевича, П.Куліша, Ю.Федьковича.

Перша народовська громада “Молода Русь” виникла у Львові в 1861 р., а згодом її діяльність поширилась на всю Галичину. Вступ до громади мав урочистий характер і передбачав складання присяги, єдиного тексту якої не існувало. Члени товариства конспірували свою діяльність, щоб не зазнали переслідувань владою. Дослідник історії громад ранніх народовців у Східній Галичині О.Середа стверджує, що громади в той час мали сталу структуру, статут, органи управління, які склалися з вїта (голови), писаря, касира, бібліотекаря, котролера. Учасники громад мали між собою спорадичні зв’язки, обмінювалися літературою [29, с.206; 28, с.62].

Студенти духовної семінарії, які підтримували ідеї народовців, носили козацький одяг і зачіски, називали один одного “гетьманом”, “осавулом”, “козаком” тощо. Галицька молодь уподібнювалася до історичних козаків, які мали славні традиції національно-визвольної боротьби, з метою продемонструвати свій непольський характер, визначити межі національної спільності.

Будучи семінаристом, Ю.Целевич належав до того незначного кола сподвижників, які вже тоді намагалися всіма силами направити своїх товаришів на шлях праці для блага українського народу. З цією метою він організував разом з однодумцями гурток, який займався видавництвом різноманітної літератури для народу [1, арк.14]. У стінах семінарії сформувалися світоглядні позиції Ю.Целевича як щирого народовця, яким він залишався вірним аж до кінця життя.

Закінчивши успішно три курси навчання в духовній академії при Львівському університеті, молодий Юліан Целевич був направлений разом із 16 студентами для подальшого навчання до Віденського університету [7, арк.7]. Опинившись у столиці Австрійської імперії восени 1865 р., він, зіткнувшись з невизнанням його представником окремої нації. Більшість тогочасних молодих українців зустрічалася з тим, що їх не визнавали за представників окремої нації, а вважали росіянами. Таке ставлення найбільше знаходило свій прояв у студенському колі, оскільки більшість представників слов’янських народів була членами товариств, у які об’єднувалася за етнічною ознакою. Саме у Відні Ю.Целевич усвідомив можливість і необхідність проведення легальної громадської діяльності. Окрім того, що молодий Юліан займався навчанням, він відвідував заняття відомих на той час учених професорів Білінгера, Сгера,

Агибоха та ін. [1, арк.14], активно знайомився з діяльністю слов'янських товариств, які через брак відомостей і знань про українців уважали їх, як писав згодом А.Вахнянин (друг і однодумець Ю.Целевича), “за один народ з москалями та називали нас просто “*Russen*” [13, арк.4].

Така ситуація була зумовлена поширенням у Європі теорії “автохтонності України Руси з Москвою” та ідеї “слов'янської взаємності” – “панславізму” російського історика М.Раєвського. Їх поширювали не тільки росіяни, але й, як зазначав А.Вахнянин, “українські сепаратисти” в особі москвофілів [13, арк.5]. Найбільш активно підтримував їх І.Головацький – “завзятий сепаратист українській” [13, арк. 5]. Пропагуючи ідею слов'янської єдності, він насправді вбачав у ній можливість приєднання слов'янських народів до “панмосковської об'єдинительної ідеї” [13, арк.5]. З метою поширення згаданих ідей у Відні було організоване видання газети “Слов'янська зоря”, редактором якої став І.Лівчак, що належав до русофільського табору [13, арк. 5].

У той час у Відні улюбленими були так звані “слов'янські камери” [27, с.137; 24, с.115], на яких представники слов'янських народів проводили вечори, знайомили присутніх із традиціями й звичаями свого народу. Народовці (Ю.Целевич, А.Вахнянин, Д.Гладилович та ін.) у березні 1866 р. у великій залі “Цум грінен Тор” організували й провели вечір у п'яті роковини смерті Т.Шевченка [13, арк.5; 23, с.39; 27, с.137]. На вечір були запрошені представники слов'янських студентських товариств із метою ознайомлення їх з українською культурою. Вечір відкрив вступною промовою Ю.Целевич, у якій ознайомив присутніх із визначними постатями українського народу. Крім того, Ю.Целевич декламував поему Т.Шевченка “Невільник” та в супроводі фортепіано на флейті виконував “коломийки і шумки” [19]. Проведення вперше такого українського свята на честь Т.Шевченка дало поштовх до організації таких вечорів незабаром у Галичині, а згодом стало загальним святом усіх українців [27, с.139].

Як бачимо, тогочасна ситуація у Відні була досить складною й неоднозначною. Тимчасом улітку 1866 р. розпочалася австро-пруська війна. На період військових дій Ю.Целевич вимушений був перервати навчання. Разом з І.Пулюєм, Т.Скобальським, А. Вахняниним він покинув Відень і залізницею дістався до Угорщини, а звідти через Закарпаття повернувся додому [23, с.38].

Після укладення 23 серпня 1866 р. мирного договору й закінчення військових дій ситуація в Австрійській імперії поступово стабілізувалася. Для захисту власних інтересів і репрезентації українства, повернувшись до Відня, Ю.Целевич, А.Вахнянин, І.Вахнянин, Д.Гладилович організували гурток “Січ”, який згодом мав перерости в товариство на зразок “Славії” – у чехів, “Татрана” – у словаків, “Балкану” – у болгар, “Огніска”

– у поляків [13, арк.4]. Так, із гуртка віденських січовиків “війшов почин до протесту проти нав’язання польської мови у Галичині” (мовний закон був прийнятий у Галицькому сеймі в останні дні 1867 р. із грубим порушенням юридичних норм) [22, с.42] та проти систематичного засилання українських урядовців на захід [27, с.137].

Зустрівши з боку інших студентських товариств розуміння й підтримку, Ю.Целевич разом з А.Вахнянином, Ю.Медвицьким, І.Вахнянином, Д.Гладиловичем та іншими молодими “академіками”, як називали тоді студентів, склали статут товариства “Січ” і подали його на розгляд влади [13, арк.4–11]. Згідно зі статутом, головною метою товариства проголошувалось надання “своїм членам вигоди літературного і товариского життя” [10, арк.2]. Досягнути цього передбачалося за допомогою організації літературних і розважальних вечорів, придбання книг, газет і журналів; оренди приміщень для зібрання й проведення засідань виділу, загальних зборів членів товариства; видання літературних і популярних наукових праць членів із виключенням “політичного змісту” [10, арк.3]. Дійсним членам товариства надавалися широкі права, що передбачали можливість користуватися всіма зручностями, які надавало товариство. Передовсім це подавати внесення і брати участь у загальних зборах, записувати скарги в спеціально для цього заведену книгу, запрошувати гостей у приміщення товариства [10, арк.5].

Рішенням Намісництва Нижньої Австрії й дирекції поліції у Відні 15 листопада 1867 р. було отримано дозвіл на заснування українського студентського товариства “Січ” [12, арк.1; 20]. Перші загальні збори нового товариства відбулися 9 січня 1868 р. На них були присутні Д.Гладилович, Є.Ціпановський, М.Подлуський, Ю.Целевич, А.Вахнянин, М.Подолінський та інші (разом 26 чоловік) [14, арк.1; 20]. Було обрано Виділ товариства, до якого увійшов Ю.Целевич. Спочатку Ю.Целевич обіймав посаду завідувача бібліотеки, що нараховувала 1266 книг у 1637 томах і приносила чимало користі молодим українцям-галичанам [22, с.12].

На засіданні Виділу 14 січня 1868 р. було повідомлено, що 13 січня до Віденської поліції було подано список членів “управи товариства” [14, арк.1] з метою уникнення непорозумінь із місцевою владою. З ініціативи Ю.Целевича було прийнято рішення розмістити в газетах повідомлення такого змісту: “Галицькі Русини живучі у Відні завязали товариство під іменем “Січ”...” [14, арк.2]. Крім того було вирішено коротко ознайомити читачів із програмою діяльності, датою проведення загальних зборів і затвердженням статуту владою. 16 лютого 1868 р. на засіданні виділу було обрано організаційний комітет із вшанування пам’яті “Галицького кобзаря Маркіяна Шашкевича” [14, арк.3]. До його складу, згідно з рішенням, увійшли А.Вахнянин, Л.Шехович, М.Подлуський, Ю.Целевич. Проведення вечора відбулося під час так званих “словянських камер” [14,

арк.3], де кожне товариство демонструвало концертну програму. 13 березня 1868 “Січ” провела великий концерт, на якому виконувалися українські народні пісні, декламувалася поезія, а січовий хор виконував нові композиції М.Лисенка, написані й прислані ним із цієї нагоди [27, с.141]. За визначенням Т.Марітчача, це свідчило про зацікавленість української громадськості виступами молодого товариства [27, с.141].

Організація студентського товариства “Січ” викликала в Галичині неоднозначну реакцію. Друкований орган москвофілів “Слово” 29 лютого 1868 р. назвав товариство польським дітищем князя В.Чарторийського з Парижа й провокацією польського кореспонденційного бюро у Відні за підтримки частини галичан [14, арк.8; 27, с.137]. На засіданнях Виділу товариства 13 і 20 березня 1868 р. було розглянуто дану проблему. Ю.Целевич виступив із пропозицією вислати лист до редакції “Слова”, щоб спростувати її твердження й запевнити, що “Січ” “не є польсько-руським – лише руським” товариством [14, арк.9], а також, що вона є не суто молодіжна, оскільки до її складу входять священники, урядники, доктори, студенти. Також було вирішено скласти звернення про програму діяльності товариства з метою уникнення подальших непорозумінь і надіслати його до Галичини та всім зацікавленим. Автором звернення став Ю.Целевич.

Зокрема, у зверненні повідомлялося про створення товариства і його місце серед “синів подружених у товариства, під народними програмами” [11, арк.1]. Відзначалося, що українці, які проживають у Відні, відчувши потребу, створили товариство “народно-руське” для вирішення своїх проблем [11, арк.1]. Акцентувалась увага на характері, який повинен стати основою діяльності товариства – “літературний чи політичний” [11, арк.1]. Суто літературним товариство, на переконання Ю.Целевича, не могло бути з двох причин: відсутності коштів для видавничої діяльності й зайнятості кожного члена товариства “вже якомусь ділові, і туди свої сили звертати мусить” [11, арк.1]. Політична спрямованість на переконання автора натрапила би на протидію супротивників через відсутність керівної сили. Відначалась і та особливість, що більшість членів товариства були молодими людьми, які перебували у Відні не дуже тривалий термін, і головною виступала для них потреба у знайомстві і взаємодопомозі.

Ю.Целевич у зверненні до читачів твердив, що політична програма, якою б досконалою вона не була, у кінцевому результаті призведе до розколу в поглядах серед членів і стане на заваді тим, хто бажав би вступити до товариства.

Основою для товариства визначалась “полілітературна” діяльність, а головним завданням проголошувалось об’єднання українців у столиці Австро-Угорської імперії з метою підготовки їх до боротьби на батьків-

щині за народну справу “яко людей одної гадки” [11, арк.1] та підтримки зв’язків із діаспорою у Відні.

У кінці березня 1868 р. голова “Січі” А.Вахнянин склав із себе повноваження у зв’язку із закінченням навчання у Відні. На позачергових зборах товариства 25 березня 1868 р. головою був обраний Ю.Целевич, який отримав підтримку 12 членів [14, арк.11; 20; 23, с.45; 27, с.140]. На основі параграфу I Статуту товариство організувало в готелі “Цілінгер” вечорниці, які за період головування Ю.Целевича проводилися майже щотижня. На них члени товариства мали змогу не тільки спілкуватися, але й переглянути вистави й концерти. На вечорниці приходили також члени інших товариств і всі бажаючі. Малозабезпеченим членам надавалась допомога у формі позичок із каси товариства. Більш активну діяльність “Січ” не проводила, що, мабуть, було зумовлено прагненням членів успішно завершити навчання. У Відні в церкві св. Варвари січовики організували хор, який виступав кожної неділі й допомагав у проведенні літургій [20].

Наступне засідання товариства під головуванням Ю.Целевича відбулося 12 листопада 1868 р. На ньому він констатував факт, що через відсутність багатьох членів виділ не засідав протягом декількох місяців [14, арк.15]. А вже на засіданні 30 листопада 1868 р. Юліана Целевича й Дем’яна Гладилевича було проголошено почесними членами товариства, оскільки вони покидали Відень і не могли далі активно брати участь у діяльності “Січі” [15, арк.1; 14, арк. 18–19; 17].

Закінчивши навчання на філософському відділенні Віденського університету, Ю.Целевич склав випускні іспити за кваліфікацією філософа й екзамени на вчителя історії та географії 16 листопада 1868 р. гімназійно-професійній комісії у Відні [2, арк.9].

Оскільки Ю.Целевич був направлений у Відень для навчання як кандидат священничого сану, то, безперечно, повернувшись додому, він повинен був повідомити греко-католицьку церкву про свої подальші наміри. У газеті “Слово” від 5 серпня 1869 р. церковною владою було розміщено звернення до Ю.Целевича, щоб він протягом трьох місяців заявив про свої наміри відносно обіймання посади священника [18]. Головним аргументом звернення було те, що, перебуваючи в Галичині протягом півроку після закінчення навчання, не повідомив консисторію про те, чи буде посвячуватись у духовний сан. Проте Ю.Целевич так і не став священником, а обійняв з 30 жовтня 1869 р. посаду заступника вчителя в другій державній гімназії м.Львів [2, арк.8,14].

Як бачимо, формування світоглядних орієнтацій Ю.Целевича відбувалося в буремний період національного відродження в Галичині. Значний вплив на свідомість Ю.Целевича мав його батько, який власною позицією свідомого українця сприяв його вихованню та прищепив повагу

й любов до власного народу. Окрім того, безперечно, на свідомість Ю.Целевича впливало й оточення під час навчання в семінарії та загальна зацікавленість українців своїм минулим, яка зародилася під впливом творів Т.Шевченка, М.Шашкевича та ін.

Окрім того, становлення Ю.Целевича як особистості активно відбувалося під час навчання у Львівському й Віденському університеті. Саме тоді діяльність молодих галичан Австро-Угорської імперії була спрямована на ознайомлення інших народів з існуванням окремої нації – українців. Діяльність Ю.Целевича в товаристві “Січ” – це яскраве свідчення його позиції як свідомого українця й представника народолюбського руху.

1. Львівська наукова бібліотека ім. В.Стефаника НАН України, відділ рукописів, ф.167, спр.3308, папка 97.
2. Центральний державний історичний архів України у Львові, ф.178, оп.1, спр.102.
3. Там само, ф.178, оп.1, спр.301.
4. Там само, ф.451, оп.1, спр.58.
5. Там само, ф.451, оп.2, спр.315.
6. Там само, ф.451, оп.2, спр.321.
7. Там само, ф.451, оп.2, спр.322.
8. Там само, ф.451, оп.2, спр.615.
9. Там само, ф.451, оп.2, спр.616.
10. Там само, ф.834, оп.1, спр.1.
11. Там само, ф.834, оп.1, спр.2.
12. Там само, ф.834, оп.1, спр.3.
13. Там само, ф.834, оп.1, спр.9.
14. Там само, ф.834, оп.1, спр.10.
15. Там само, ф.834, оп.1, спр.175.
16. Державний архів Івано-Франківської області, ф.292, оп.1, спр.2.
17. Новинки // Правда. – 1872. – Ч.9. – 27 грудня.
18. Обвіщення // Слово. – 1869. – Ч.64. – 25 серпня.
19. П'яті роковини смерті Т.Шевченка у Відні (Уривок з життя Віденських Русинів) // Русалка. – 1866. – Ч.11. – 25 травня.
20. Справоздання річне товариства “Січ” у Відні // Правда. – 1868. – Ч.46. – 22 грудня.
21. Барвінський Б. Д-р Юліан Целевич (23. III. 1843 – 24. XII. 1892) і його наукова діяльність на полі української історіографії і етнографії в світлі давніших та новіших дослідів. – Львів: Накл. НТШ, 1927.
22. Барвінський О. Літопис суспільної роботи і сили русинів австрійських. – Львів: Вид-во друку. товар. ім. Шевч., 1885.
23. Батенко Т. Анатоль Вахнянин (1841–1908). Біля джерел національного відродження. – Львів: Кальварія; Каменярь, 1998.
24. Вітошинський Ю. Взаємини Віденської “Січі” з чужинцями // Над синім Дунаєм: Ювілейний збірник / За ред. О.Грицай, Т.Марітчака. – Відень, 1935.
25. Історик, етнограф, педагог: Матеріали міжвузівської наукової конференції, присвяченої 150-річчю від дня народження Юліана Целевича. – Івано-Франківськ, 1993.

26. Кутузяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.). – Івано-Франківськ, 1993.
27. Марітчак Т. Минуле Віденської “Січи”, заснування товариства // Над синім Дунаєм: Ювілейний збірник / За ред. О.Грицай, Т.Марітчака. – Відень, 1935.
28. Райківський І. Місце і роль галицького народоства в українському національному відродженні XIX ст. // Вісник Прикарпатського університету. Серія: Історія. – 2000. – Вип. III.
29. Середа О. Національна свідомість і політична програма ранніх народовців у Східній Галичині (1861–1867) // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 1999. – Вип. 34.
30. Терлецький О. Московілі і народовці в 70-х рр. – Львів: накл. НТШ, 1902.
31. Турій О. Греко-католицька церква в суспільно-політичному житті Галичини (1848–1868): Автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів, 1994.

The peculiarities of the establishment of Y. Tselevych view pointed positions have been analyses in the article, having been in a close relation with the particular historical situation going on in the western Ukrainian territory in the second part of XIX century. We confirmed this be going on in the influence of his social state, relative surrounding and realization of culture – educational problems in his native village. The high-principled development of Y. Tselevych was promoted by his participation in setting up nation-lovers' communities, by his studying at the ecclesiastical seminary in Lviv and the University in Vienna. Just the period of his staying in Vienna city coincided with the beginning of his intensive public-cultural activity that was providing by Ukrainians having created the youth organization “Sich”. The author confirmed that Y. Tselevych took an active part in the activity of the organization. The many-planning the activity of Y. Tselevych constitutes that he was formed as a scientist and a public figure in the context of nation-lovers movement.

Key words: Tselevych Y., narodovsky rukh, view pointed position, studying, establishment, Halychyna.

УДК 94 (477)

ББК 72.4 (4 Укр)

Л.І. Шологон

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТОВАРИСТВ ГАЛИЧИНИ У 80-х рр. XIX – НА ПОЧАТКУ XX ст.: ІСТОРІОГРАФІЯ

У статті аналізуються праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, присвячені діяльності українських педагогічних товариств Галичини 80-х рр. XIX – початку XX ст. Автор звертає увагу на розвідки провідних діячів учительського руху, радянських і діаспорних істориків, сучасних учених.

Ключові слова: Галичина, історіографія, педагогічні товариства.

Історія шкільництва Галичини 80-х рр. XIX – поч. у XX ст. уже привертала увагу дослідників. Адже саме в цей час проходив складний і цікавий процес формування й розвитку світської системи освіти, яка мала